

**Nemzeti Kulturális Alapprogram
Közgyűjtemények kuratóriuma**

Szakmai beszámoló a

**„Libri Peregrinantes” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjárása
könyveik tükrében**

kiállításról

Pályázati azonosító: A2014/N2545

Altéma kódszáma: 204113/265

A kiállítás címe: „Libri Peregrinantes” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjárása
könyveik tükrében

Megvalósítás helyszíne: Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára, Kolozsvár,
Bocskai tér 13.

Megvalósítás időpontja: 2017. január 3. – 2017. május 30.

Rendező: Kurta József főkönyvtáros

Grafikai és látványtervező, kivitelező: Kozma Zsolt műépítész, Könczey Elemér grafikus,
Kurta József főkönyvtáros

A kiállítás háttere

A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet és könyvtára 120 éves fennállása alatt jelentős helyet vívott ki az erdélyi magyar egyházi és közművelődési életben. Oktatási intézményként a lelkészképzés mellett számos fórumon fejtünk ki tevékenységet az erdélyi magyar tárgyi és lelki-szellemi értékek megismertetése és megőrzése terén. Komoly múltra visszatekintő hazai és nemzetközi kapcsolataink révén elismert referenciapont vagyunk. Ezeknek az értékeknek a továbbadása, felmutatása érdekében Intézetünk a tudományos igényű folyóirat- és könyvkiadás, konferenciaszervezés, továbbképzők szervezése mellett folyamatosan odafigyel a kulturális értékeink, egyházi hagyományaink, tárgyi és szellemi örökségünk bemutatására.

Az erdélyi protestáns egyházi értékek iránti érdeklődés fenntartásának és fokozásának eszközeként tekintünk a könyvtár muzeális raktáraiból átalakított kiállító térre és a benne rejlő lehetőségekre. **Ezekben a terekben szerveztük meg az NKA által támogatott peregrináció-történeti kiállítást, amelynek az a célkitűzése, hogy a külföldi tanulmányúton vett könyveik, egyéb korabeli dokumentumaik által bepillantást engedjen az erdélyi protestáns diákok peregrinációjának részleteibe.** A könyvtár jelentős muzeális állománya nagyrészt külföldről járt egyháziak könyvgyűjteményéből épült fel. Így adta magát a lehetőség, hogy a könyvek által rajzoljuk meg egykori tulajdonosaik szellemi profilját, és mutassuk be azt az európai kitekintésű szellemi és emberi kapcsolatrendszerrel, amely a peregrinációs utak révén létrejött.

A kiállítás megtervezése, a tárgyak kiválasztása, a szövegek megírása, a fényképek összeválogatása Kurta József főkönyvtáros munkája volt. A tárlókban látott anyagokat hét nagyméretű panó kívánja támogatni, amelyek elhelyezik a látogatót a korban, és betekintést engednek a külföldön tanuló magyar diákok életvitelébe, utazási körülményeibe, a könyvbeszerzés nehézségeibe stb. A panók grafikai tervezését Könczey Elemér (IDEA Plus) végezte. A tömörfa tárlók, amelyeket ifj. Kozma Zsolt műépítész tervezett (Atelier FKM), ugyanebben a gondolatkörben fogantak: utazóládákat mintáznak, amelyekben valaha ezek a könyvek eljutottak mai helyükre.

A kiállítás anyaga

A könyvtári és levéltári anyagra épülő tárlat alapját az a három, 17–18. századi **peregrinációs emlékkönyv (album amicorum)** adta, amelyek feldolgozása (digitalizálása és átírása) egy korábbi projekt során már megvalósult.

Ezekhez válogattunk a peregrinusok külföldről hazahozott könyveiből olyan példányokat, amelyek szellemi irányultságokra (mint pl. Árkosi Tegző Benedek unitárius tanár esetében a kopernikuszi heliocentrikus elmélet), kapcsolatrendszerükre (tanáraik, diáktársaik, vagy alkalmi ismerőseik bejegyzései albumjaikban, adományozó sorok könyveikben stb.). Ezek mellett peregrinusok autográf levelei, és külföldi egyetemeken megvédett disszertációi kaptak helyet, ill. egy tárló bemutatja az erdélyi vonatkozású szakirodalmát ennek a témának.

A kiállított dokumentumok mellett hét 70 x 120 cm-es panón az egyetemjárásról, a fontosabb európai egyetemi központokról kapunk tájékoztatást, ill. erdélyi protestáns lelkészek emlékalbumjait, külföldön vásárolt könyveit mutatjuk be. A korabeli illusztrációk a téma legfontosabb és legérdekesebb részleteit világítják meg.

A kiállított három **album amicorum** azon túl, hogy műfaji ritkaságukkal kitűnik a dokumentumok közül, egyedi sajátosságokkal bír. Gyöngyösi Nagy István két ízben járt külföldön tanulmányi céllal, ez viszonylag ritka volt abban a korban (1672 és 1674). Utrechti és oderafrankfurti tanulmányai után a nagybányai egyházmegye főjegyzője, majd esperese lett. Az unitárius Árkosi Tegző Benedek nevéhez köthető a sajtóban több ízben is elhíresült Kopernikusz-kötet, amely feltűnik a kiállított korabeli könyvjegyzékén is, albumában pedig megtaláljuk Jan Kolacek, latinosan Johannes Placentinus bejegyzését is, akinél Frankfurtban a heliocentrikus elméletet elsajátíthatta. (Egyébként Placentinus bejegyzése megtalálható Gyöngyösi albumában is). A harmadik albumnak, idősebb és ifjabb Abats Márton albumának érdekessége, hogy apa és fia fél emberöltő eltéréssel ugyanazt a könyvecskét vitte magával külföldi bujdosására (1694–1697 és 1732–1735). Az emlékező sorok mellett útleírásukat,

napi költségeiket is ebbe rögzítették. A kiállítás témájához szorosan kapcsolódik, hogy az albumba mindketten beírták a Hollandiában vásárolt könyvek listáját is, és a tárlóban helyet kap olyan könyv is, amelynek előzőkén id. Abats Márton possessori bejegyzése a kor szokása szerint a vásárlás helyének és idejének megadásával egészül ki.

Kiállítottuk Décsei Pál marosvásárhelyi diák Marburgban szerzett kolligátumát, amely tíz, a peregrinációjával kapcsolatos nyomtatványt tartalmaz, köztük két, nevére szóló szárazpecsétetes oklevelet. Egy külön tárlóban emlékezünk arról a két híres református nyomdászról, akik szintén külföldön gyarapították a tudásukat, Misztótfalusi Kis Miklósról és Páldi Székely Istvánról. Az utolsó tárló egy kutatás-történeti keresztmetszet az erdélyi vonatkozású szakirodalomból.

A kiállítás anyagának összeállításához az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár és a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára is hozzájárult.

Az installáció

A kiállítóterek kialakítása és berendezése 2015-ben kezdődött, akkor a polcok felújítására, kiegészítésére, és a tárlóasztalok beszerzésére volt lehetőség. A mostani pályázat keretében a világítás bővítésére került sor, ill. infokioszkokat szereztünk be, hogy a látogatók, érdeklődők még több információt kapjanak a kiállítás témájában.

A kiállítás megnyitása

F. év május 23-án nyitottuk meg a kiállítást. Ft. Kató Béla, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke megnyitó beszédében arra mutatott rá, hogy ez a beszédes gyűjtemény az elmúlt ötszáz esztendő t eleveníti meg. A peregrinációnak nagy jelentősége és hagyománya volt a protestáns egyházak életében, amelyhez nagy lehatározás, kitartás és támogatás kellett. A püspök szerint a legnagyobb kincs, amit külföldről haza lehetett hozni, a könyv volt, hiszen ezekből lehetett másokat is tanítani. Kató Béla ennek kapcsán arról is megemlékezett, hogy a kommunista időben is a könyvet tartották a legnagyobb kincsnek, amelyeket diákok hátizsákokban rejtegetve hoztak haza külföldről. A ma szolgáló lelképászorok közül 125, a lelképásztori karnak is közel egy ötöde járt külföldön tanulmányúton. A püspök szerint a nyugati egyetemeken való tovább-tanulásnak a saját fejlődésünket kell szolgálnia, a kint tanultakat, és a látottakat az erdélyi valóságban kell elhelyezni.

Ezt követően a kiállítás szervezője, Kurta József mutatta be a tárlatot.

A résztvevők közül többen is érintve voltak a témában, akár mint kutatók, akár maguk is egykori peregrinusok, így több kérdés, hozzászólás is érkezett az elhangzottakhoz.

A kiállítás megnyitását szeretetvendégség követte az Intézet konviktusán.

A kiállítás látogatottsága

A május végén megnyílt kiállítást eddig (egy szűk hónap alatt) kb. 270 látogató látta. Vegyes korosztályok, alap- és középiskolások, egyetemi hallgatók látogatták a tárlatot, ill. a Teológiai Intézet és az Erdélyi Református Egyházkerület külföldi látogatói, vendégprofesszorok, ill. legutóbb a Holland Református Egyház egy 21 lelkészből álló

testülete, akik elismerően nyilatkoztak a holland-magyar kapcsolatok ilyen módon is történő ápolásáról.

A kiállításhoz muzeum-pegadógiai programot nem pályáztunk.

A kiállítás folyó év november 15-ig lesz látható. A végleges látogatottságról csak ezután fogunk tudni érdemben beszámolni, de arra való tekintettel, hogy a reformáció 500. jubileumi éve zajlik, – főleg ősszel – jelentős látogatottságnak nézünk elébe.

A kiállítás mediatizálása

A kiállítás mediatizálása során a támogatási szerződés 11. pontjába foglaltak alapján jártunk el. Mind a plakáton és szórólapon, mind az elektronikus felületeken jól láthatóan feltüntettük az NKA teljes nevét, logóját és internetes elérhetőségét.

A kiállításról a Kolozsvári Rádió és az Agnus Rádió is hírt adott. Riport jelent meg a Krónika országos magyar közéleti napilap május 26–28. számában, valamint egész oldalas beszámoló van megjelenés alatt az Üzenet c. erdélyi református gyülekezeti lap következő számában (XXVIII. évfolyam 13. szám). Emellett képgalériás beszámoló található az Erdélyi Református Egyházkerület, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet és a könyvtár honlapján:

<http://reformatus.ro/erdelyi-protestans-diakok-kulfoldi-egyetemjarasa-konyveik-tukreben.html>

<http://proteo.hu/hu/hirek/8921>

<http://konyvtar.proteo.hu/hu/hirek/1156>

Emellett a kiállítást népszerűsítettük az Egyházkerület kerületi és egyházmegyei levelezőlistáin, valamint az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének levelezőlistán (az Egyesülésnek 62 tagkönyvtára (ebből 8 határon túli intézmény) és 11 fiókkönyvtára van), valamint a facebook-on.

A kiállítás plakátját és szórólapját lásd a függelékben.

Összegzés

Ami a kiállítás szakmai vonatkozásait, tapasztalatait és a megvalósítás eredményességét illeti, egy rendkívül gazdag téma értékes dokumentumait sikerült bemutatni, olyan kontextusban, amely eddig nem volt megszokott a szakma részéről. A peregrináció történeti, eszmetörténeti vonatkozásait a könyves kultúra szempontjából tekintve tártuk fel a könyvtári és levéltári dokumentumok alapján.

A tapasztalat azt mutatja, hogy igény van ilyen interdiszciplináris megközelítése egy-egy történeti téma bemutatása során, és eredményesnek ítélnélhető a kiállítás ilyen szempontból.

Összeállította: Kurta József
Kolozsvár, 2017. június 22.

**Nemzeti Kulturális Alapprogram
Közgyűjtemények kuratóriuma**

Képmelléklet a

**„Libri Peregrinantes” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjárása
könyveik tükrében**

kiállításról

Pályázati azonosító: A2014/N2545

Altéma kódszáma: 204113/265

A kiállítás címe: „Libri Peregrinantes” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjárása
könyveik tükrében

Megvalósítás helyszíne: Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára, Kolozsvár,
Bocskai tér 13.

Megvalósítás időpontja: 2017. január 3. – 2017. május 30.

Rendező: Kurta József főkönyvtáros

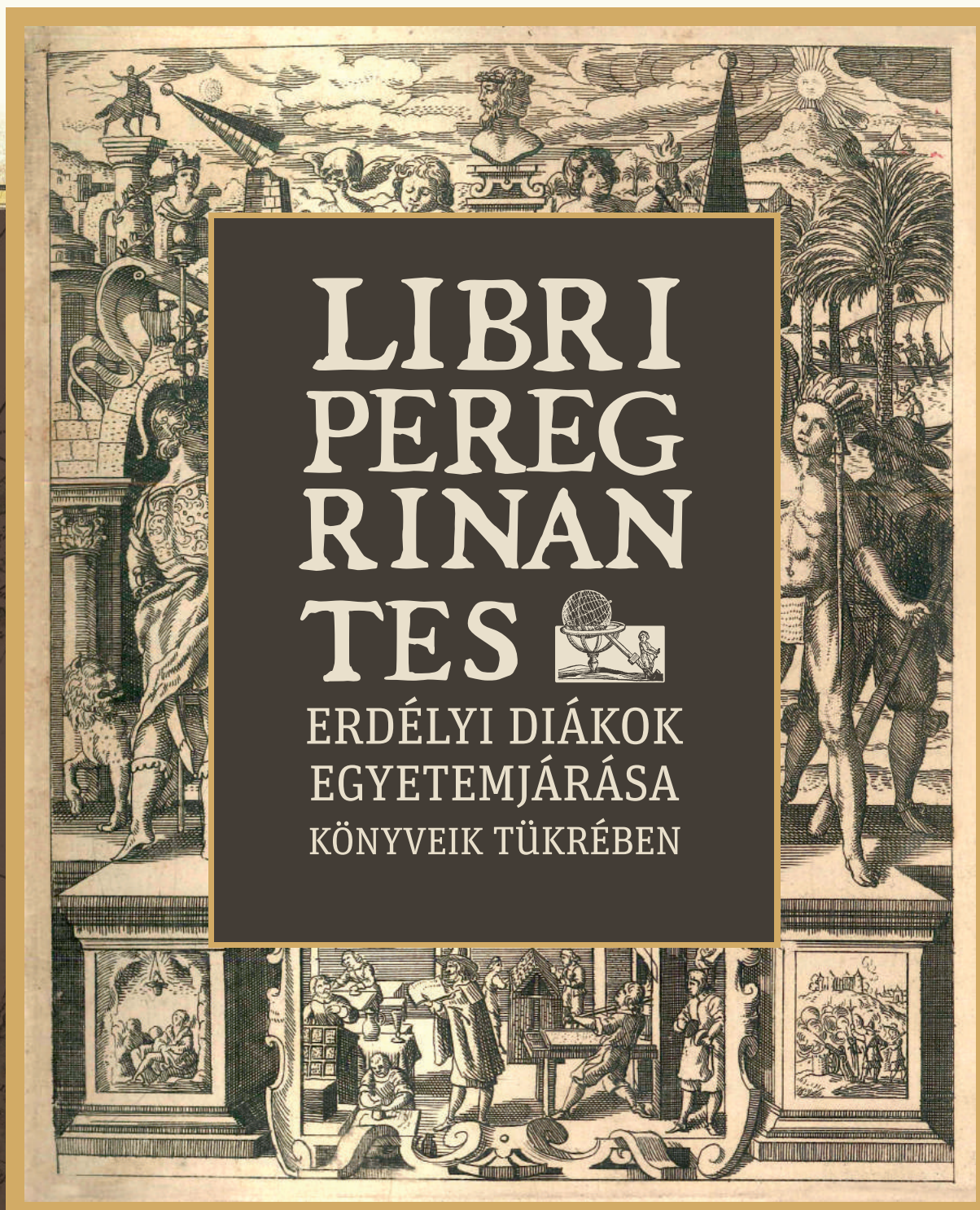
Grafikai és látványtervező, kivitelező: Kozma Zsolt műépítész, Könczey Elemér grafikus,
Kurta József főkönyvtáros

KIÁLLÍTÁS 17–20. SZÁZADI PROTESTÁNS LELKIPÁSZTOROK
KÜLFÖLDI TANULMÁNYI ÚTON VÁSÁROLT KÖNYVEIBŐL,
EMLÉKALBUMAIBÓL.

A kiállítást megnyitja
Ft. Kató Béla,
az Erdélyi Református Egyház püspöke,
bemutatja
Kurta József,
a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet főkönyvtárosa

Helyszín:
Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára
Megnyitó: 2017. május 23., 18:00 óra

Megtekinthető
2017. május 24–november 15., 9–16 óra között.

Csoportok esetén kérjük, hogy előre jelezzék látogatási szándékukat!

SZERVEZŐK

KOLOZSVÁRI
PROTESTÁNS
TEOLÓGIAI INTÉZET
KÖNYVTÁRA

TÁMOGATÓ

Nemzeti Kulturális Alap

SZAKAMI
PARTNEREK

MAGYAR UNITÁRIUS EGYHÁZ
KOLozSVÁRI GYŰJTŐLEVÉLTÁRA
ERDÉLYI REFORMÁTUS
EGYHÁZKERÜLETI LEVÉLTÁR

Az elmúlt évtizedek kutatásainak köszönhetően a legfontosabb tendenciákat világosan megmutató kép állott össze az egyetemi peregrináció, a *peregrinatio academica* kiterjedéséről, célpontjairól, számszerű adatairól éppúgy, mint minőségi jellemzőiről, tartalmi összetevőiről, a külföldön töltött diákévek során megismert és elsajátított eszmei és szellemi folyamatok természetéről.

A magyar értelmiség továbbképzése a korai újkorban csaknem teljes egészében külföldön történt. Különösen igaz ez a protestáns értelmiségre, hiszen számukra nem létezett országon belül felsőoktatási intézmény. A reformáció térhódításáig mintegy 9000–9500 magyar diák iratkozott be külföldi egyetemekre, ebből hozzávetőlegesen 2500 erdélyi személyt ismerünk. 1520–1849 között közel 7500 erdélyi hallgató beiratkozásáról tudunk, de ez a szám viszonylagos, mert egy diák legtöbbször több egyetemre is beiratkozott.

A protestánsoknak főleg Wittenberg, Heidelberg, Bazel, majd a németalföldi egyetemek, Leiden, Utrecht, Franeker, Groningen és Harderwijk volt az úti céljuk. Többen közülük angliai egyetemre is átutaztak, és egy vagy több szemesztert Oxford vagy Cambridge egyetemeken töltöttek. Összesen 70 európai *studium generale*, illetve egyetem matrikulájában találunk magyarországi és erdélyi neveket. A hazatérő ifjakkól került ki az erdélyi vezető értelmiség java, lelkészek, orvosok, iskolai rektorok stb.

A 16. századtól napjainkig jelentősen meghatározza az erdélyi protestáns egyházak szellemiségét a külföldi egyetemekkel való kapcsolattartás. Míg a 16–18. században kényszerülte lehetősége volt az erdélyi protestáns egyházak továbbtanulásának a peregrináció, a későbbiekben az ismeret- és tapasztalatszerzés, és a kapcsolatépítés alkalmi lettek a külföldi tanulmányutak. Az ilyen módon kialakult európai eszmei áramlás és kapcsolatrendszerek kutatása és bemutatása nemzetközi szinten is jelentős eredményeket hozott.

LIBRI PEREGRINAN TES

ERDÉLYI DIÁKOK
EGYETEMJÁRÁSA
KÖNYVEIK TÜKRÉBEN

konyvtar.proteo.hu

Helyszín:

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára
Megnyitó: 2017. május 23., 18:00 óra

Megtekinthető

2017. május 24–november 15., 9–16 óra között.

SZERVEZŐK

KOLOZSVÁRI
PROTESTÁNS
TEOLÓGIAI INTÉZET
KÖNYVTÁRA

TÁMOGATÓ

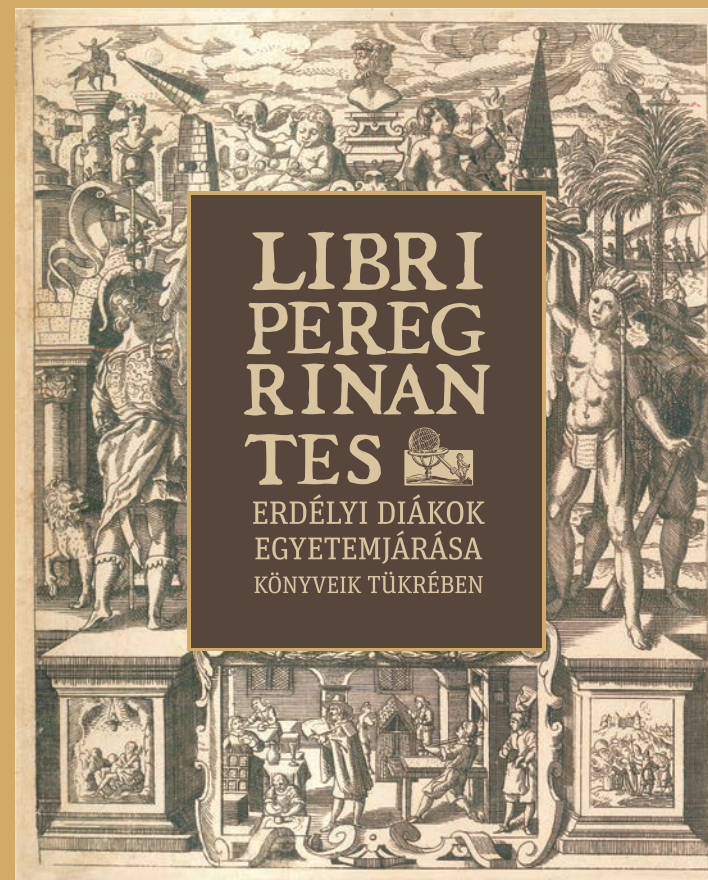
Nemzeti Kulturális Alap

SZAKAMI
PARTNEREK

MAGYAR UNITÁRIUS EGYHÁZ
KOLOZSVÁRI GYŰJTŐLEVÉLTÁRA

ERDÉLYI REFORMÁTUS
EGYHÁZKERÜLETI LEVÉLTÁR

SZERKESZTŐ: **KURTA JÓZSEF** FŐKÖNYVTÁROS
GRAFIKAI SZERKESZTÉS: **IDEA PLUS**, KOLOZSVÁR

KIÁLLÍTÁS 17–20. SZÁZADI
PROTESTÁNS LELKIPÁSZTOROK
KÜLFÖLDI TANULMÁNYI ÚTON VÁSÁROLT
KÖNYVEIBŐL, EMLÉKALBUMAIBÓL.

Peregrinatio, ónis; f. 3. Idegen nép között járás, Bujdosás, Peregrinationes sanctæ: Szarándok járások.

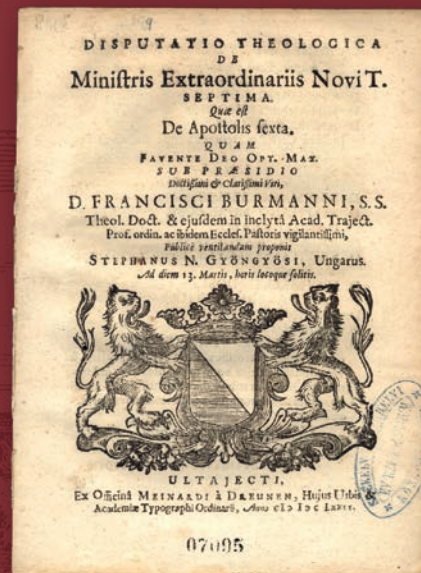
Árkosi Tegző Benedek peregrinációs albuma

A De Revolutionibus címlapja Árkosi tulajdonosi bejegyzésével

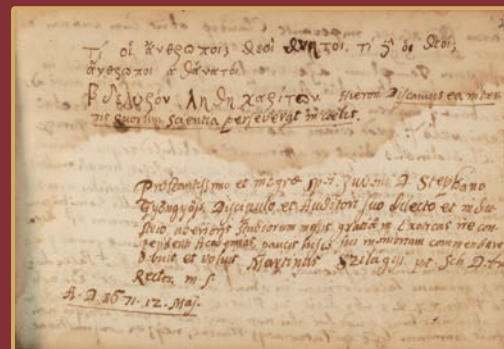
Árkosi Tegző Benedek könyvjegyzéke

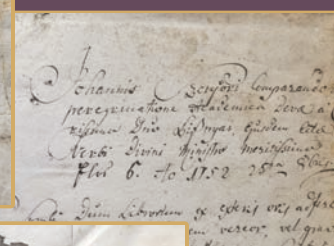
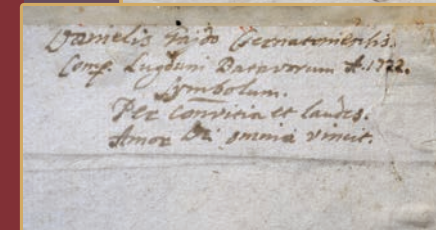
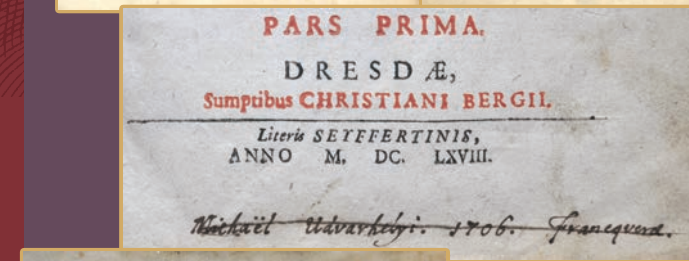
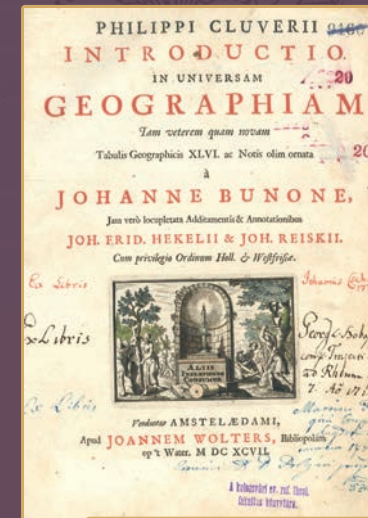
Gyöngyösi Nagy István egyetemi értekezésének címlapja

A Bursa Sacra Gyöngyösire vonatkozó bejegyzése

Szilágyi Tönkő Márton debreceni rektor bejegyzése Gyöngyösi albumában

Erdélyi peregrinusok külföldi tanulmányúton vett könyveiben szereplő tulajdonosi bejegyzések, a vásárlás helyének és idejének feltüntetésével

**Nemzeti Kulturális Alapprogram
Közgyűjtemények kuratóriuma**

Szakmai beszámoló a

**„Libri Peregrinantes” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjárása
könyveik tükrében**

kiállításról

Pályázati azonosító: A2014/N2545

Altéma kódszáma: 204113/265

A kiállítás címe: „Libri Peregrinantes” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjárása
könyveik tükrében

Megvalósítás helyszíne: Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára, Kolozsvár,
Bocskai tér 13.

Megvalósítás időpontja: 2017. január 3. – 2017. május 30.

Rendező: Kurta József főkönyvtáros

Grafikai és látványtervező, kivitelező: Kozma Zsolt műépítész, Kőnczey Elemér grafikus,
Kurta József főkönyvtáros

A kiállítás háttere

A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet és könyvtára 120 éves fennállása alatt jelentős helyet vívott ki az erdélyi magyar egyházi és közművelődési életben. Oktatási intézményként a lelkészképzés mellett számos fórumon fejtünk ki tevékenységet az erdélyi magyar tárgyi és lelki-szellemi értékek megismertetése és megőrzése terén. Komoly múltra visszatekintő hazai és nemzetközi kapcsolataink révén elismert referenciapont vagyunk. Ezeknek az értékeknek a továbbadása, felmutatása érdekében Intézetünk a tudományos igényű

